

Источники и литература

1. Жарёнова Н. В. Дифференциальные признаки гласных в вокалической системе швейцарского варианта немецкого языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа до статті : <http://www.gramota.net/materials/2/2008/2/13.html>
2. Найдич, Л. Э. Квантитативные и просодические явления в швейцарских диалектах немецкого языка: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Л. Э. Найдич. – Л., 1978. – 16 с.
3. Раевский, М. В. Варьирует ли фонемная система НЛЯ в его национальных разновидностях? / М. В. Раевский // Всесоюзная конференция "Проблемы вариативности в германских языках": Тезисы докладов. – М.: АН СССР, Ин-т языкознания, Калининский гос. ун-т, 1988. – С. 99-107.
4. Duden-Aussprachewörterbuch. – Bearbeitet von Max Mangold in Zusammenarbeit mit der Dudenredaktion. – 3 bearbeitete und erweiterte Auflage. – Band 6. – Mannheim, Wien, Zürich. – 1990
5. Haas W. Sprachwandel und Sprachgeographie / W. Haas // Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. – Wiesbaden. – 1978.
6. Métral, J.-P. Un problème de bilinguisme: l'allemand prononcé par un habitant de Gessenay / J.-P. Métral // Revue de Phonétique appliquée. – 1971. – S. 39-65
7. Siebenhaar B. Regionale Varianten des Schweizerhochdeutschen. Zur Aussprache des Schweizerhochdeutschen in Bern, Zürich und St. Gallen / B. Siebenhaar // Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. – №61. – S. 31-65
8. Sprachatlas der deutschen Schweiz.-Band I-VI. – Bern. – 1962-1988

Мельничук-Лебедєва К.О.**УДК 811.112.2(494.24)****ДІАЛЕКТ МІСТА БЕРН В СИСТЕМІ ШВЕЙЦАРСЬКИХ МОВНИХ ВАРІАНТІВ**

***Анотація.** Стаття «Діалект міста Берн в системі швейцарських мовних варіантів» присвячена розгляду фонетичного рівня діалекту міста Берн. Автором здійснено стислий огляд фонетичних особливостей територіальних варіантів бернського діалекту: Nördliches Berndeutsch, Südliches Berndeutsch, Berner Oberland. За допомогою зіставного аналізу було виявлено основні відмінності бернського діалекту від вимовної норми німецької мови на рівні вокалізму та консонантизму. Новизна дослідження полягає у вивченні даного діалекту в соціофонетичному аспекті, що дозволило дослідити деякі реалізації голосних та приголосних, притаманних тим чи іншим верствам населення міста Берн.*

***Ключові слова:** Швейцарія, діалект, соціальний варіант, соціофонетика.*

***Аннотация:** Статья «Диалект города Берн в системе швейцарских языковых вариантов» посвящена рассмотрению фонетического уровня диалекта города Берн, автором осуществлен сжатый обзор фонетических особенностей территориальных вариантов бернского диалекта: Nördliches Berndeutsch, Südliches Berndeutsch, Berner Oberland. С помощью сопоставительного анализа были выявлены основные отличия бернского диалекта от произносительной нормы немецкого языка на уровне вокализма и консонантизма. Новизна исследования состоит в изучении данного диалекта в социофонетическом аспекте, что позволило рассмотреть некоторые реализации гласных и согласных, свойственных тем или иным социальным слоям населения города Берн.*

***Ключевые слова:** Швейцария, диалект, социальный вариант, социофонетика.*

***Summary.** The article «Bernese Dialect in the System of Swiss Language Variants» is devoted to the consideration of the phonetic level of the Bernese dialect spoken in the city of Bern which is characterized by such features as open long vowels, absence the consonant devocalization in the end of the syllable and by some other features. The author also made a brief overview of phonetic distinctive features in territorial variants of the Bernese dialects: Nördliches Berndeutsch (North Bernese), Südliches Berndeutsch (South Bernese), Berner Oberland (Highland Bernese). Moreover, attention is paid to the general description of the language situation in Switzerland which differs from the language situations in Germany and Austria. The reason of this difference is diglossia which is observed in German-speaking Switzerland, i.e. two dialects or usually closely related languages are used within a single language community. With the help of the comparative analysis the main differences between Bernese dialect and the pronunciation norm of the German language in the vowel- and consonant systems were revealed. The novelty of this research consists in the study of the Bernese dialect in the sociophonetic aspect. This allowed research of those vowel and consonant realizations that are typical for various social strata of the city of Bern.*

***Key words:** Switzerland, dialect, social variant, sociophonetics.*

Вибір теми даної статті зумовлений актуальністю сучасних лінгвістичних досліджень, присвячених вивченню особливостей конкретних національних варіантів мови, встановленню їх своєрідності. Дана проблема висвітлена в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, А.І. Домашнев [1983], Н.І. Філічева [1992] розглядають мікросистеми германського, австрійського, швейцарського варіантів німецької мови та їх основні диференційні ознаки на різних мовних рівнях - фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному. Серед праць іноземних лінгвістів, присвячених опису національних варіантів німецької мови, слід зазначити колективний труд «Sprachgeschichte» під редакцією В. Бюша, О. Райхманна і Ст. Зондереггера [1985], численні публікації У. Аммона [1989; 1995; 1996].

Метою даного дослідження є встановлення специфіки фонетичних особливостей діалекту міста Берн, визначення його соціальних та територіальних варіантів. Поставлена мета передбачає рішення наступних **задач**: 1) Розглянути основні особливості бернського діалекту та висвітлити його відмінності від інших швейцарських діалектів. 2) Визначити проблеми соціальної диференціації бернського діалекту. 3) Проаналізувати вимовні особливості територіальних варіантів бернського діалекту. Поставлені задачі досліджені **методами** теоретичного та зіставного аналізу.

Мовна ситуація в Швейцарії представляє великий інтерес для лінгвістів завдяки своїм особливостям, які «відображають неповторну різноманітність і багатогранність національного життя» [2]. Німецькомовну частину Швейцарії обслуговують дві форми німецької мови: *Hochsprache* (німецька літературна мова) та *Schwyzertütsch* (швейцарський варіант німецької літературної мови), що, в свою чергу, розпадається на велику кількість регіональних діалектів і виступає своєрідним еквівалентом розмовної мови, яка не сформувалася в Швейцарії в процесі історичного розвитку [7].

Основною сферою вживання німецької літературної мови в Швейцарії є писемне мовлення, про що свідчить й інше позначення *Hochsprache* в даному регіоні - *Schriftsprache*. Поряд з цим, німецька літературна мова в швейцарському регіоні вживається у засобах масової інформації та є мовою освіти.

В. Коллер зазначає, що швейцарська мовна норма (*Schwyzertütsch*) має відмінності від загальнонімецької як на рівні лексики, стилістики та морфосинтаксису так і на рівні фонетичної реалізації [5].

На рівні усного мовлення перевага надається швейцарському стандартному та швейцарському діалектному типам мовлення. Діалект вживається без суттєвих обмежень, відмінності тематичного чи ситуативного характеру не перешкоджають усній комунікації. В своїй статті «Особливості усного типу мовлення та взаємодія діалектного типу мовлення і мовної норми у німецькомовній частині Швейцарії» А. Рожик зазначає, що швейцарці активно вживають лише один діалект (найчастіше це діалект рідного села або міста), але й вказує на пасивну «плюрадіалектальну компетенцію» мовців – здатність розуміти інші швейцарські діалекти [2, с. 493-494]. Саме в незначній лінгвістичній дистанції між різними діалектами автор вбачає причину відсутності розмовної мови – *Umgangssprache* [2, с. 494]. Таким чином, ситуація, що склалася в сучасній німецькомовній частині Швейцарії є діглосією [8]. В. А. Віноградов визначає дане явище як «одночасне існування в суспільстві двох мов або двох форм однієї мови, що застосовуються в різних функціональних сферах» [1].

Німецькомовна частина Швейцарії відноситься до алеманського діалектного регіону за винятком невеликих областей у східному кантоні Граубюнден, які входять до складу баварського діалектного регіону. Алеманський діалектний регіон простягається по всій території Швейцарії до Ліхтенштейну, австрійської федеральної землі Форарльберг, до південного заходу землі Баварія та півдня землі Баден-Вюртемберг у Німеччині, а також південної та центральної частини Ельзасу [3].

Діалект міста Берн (*Bärndütsch*), що вживається в центральній частині Швейцарії також відноситься до алеманських діалектів. Границі розповсюдження бернського діалекту лише частково пролягають відносно географічних границь кантону Берн. Так, на північному сході кантону Фрайбург, на півдні кантону Золотурн, а також на південному заході кантону Ааргау вживаються діалекти, форми яких на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях мають певну схожість з бернським діалектом. [4, с. 58-68]. Певний інтерес серед дослідників представляє й міський бернський діалект. Так, особливе становище деяких міст у мовному просторі відзначає Б. Зібенхар у статті «Мови міст» («Die Sprachen der Städte»)

[9]. Автор зазначає, що в багатьох містах, таких як Берлін, Гамбург, Франкфурт, Майнц, Маннхайм, Відень, Базель Берн та ін., проявляється більший спектр мовних варіантів: «В містах, куди приїжджають люди з навколишніх селищ у пошуках роботи, де зустрічаються і займаються науковою роботою вчені, де функціонують промисловість, банки та ЗМІ, не може бути єдиного традиційного діалекту» [9]. Тому вивчення співіснування різних мовних форм у містах не втрачає своєї актуальності та продовжує бути об'єктом дослідження у сучасній лінгвістиці.

Специфіка бернського діалекту полягає перш за все у вимовних особливостях його носіїв. Даній проблемі присвячено кілька робіт Б. Зібенхара, в яких автор аналізує не тільки специфічні вимовні особливості жителів бернського, цюрихського, базельського та інших регіонів Швейцарії, але й досліджує особливості усної реалізації стандартної німецької мови у вище названих регіонах (В. Siebenhaar. «Regionale Varianten des Schweizerhochdeutschen. Zur Aussprache des Schweizerhochdeutschen in Bern, Zürich und St. Gallen», 1994).

Так, згідно досліджень Б. Зібенхара, однією з ознак, що відрізняє бернський діалект від інших алеманських діалектів є скорочення закритих голосних.

Літературна німецька мова	Бернський діалект	Інші алеманські діалекти
«weit» [vaet]	«wīt» [vit]	«wiit» [vi:t]
«Leute» [lɔitə]	«lut» [lot]	«luut» [lu:t]

Довгі голосні [i:], [u:], [e:], [o:], [Y:], [oe:] реалізуються як відкриті. Спостерігається використання мовцями веллярного [ɑ:]. Голосний [ə] у більшості випадків артикулюється мовцями як [ɛ]. Автор дослідження зауважує, що скорочення довгих голосних спостерігається частіше ніж подовження коротких голосних.

Оглушення приголосного [d] наприкінці складу у мовленні бернців не відбувається. [k] найчастіше реалізується як [k^h], особливо на початку слова, проте Б. Зібенхар відзначає, що вимова даного приголосного як [kx] або [k] також є можливою.

Що стосується назальних звуків, складові назальні спостерігаються в Берні досить рідко. Більш характерною для мовлення жителів даного регіону є комбінація [ə] + назальний.

Найчастішим варіантом реалізації фонем /l/ є [l], проте можливим варіантом вимови в бернському регіоні є веллярний [ɮ].

Вібрант /r/ реалізується виключно як [r].

Приголосний [z] вимовляється як глухий [s] на всій території Швейцарії.

Фонема /x/, як і в вимовному стандарті німецької мови, реалізується у двох варіантах. Фрикативний [ç] у більшості випадків вимовляється мовцями у відповідності до стандарту, проте [x] реалізується у Берні як увулярний [χ]. Інтервокальна «h», яка в стандартному варіанті лише позначає довготу попереднього голосного і не вимовляється згідно норм орфоєпії, частково реалізується носіями бернського діалекту.

Вимова комбінації приголосних «k» + «s» у Берні одзвінчується, дане поєднання звуків вимовляється як [gs]. Сполучення [nk] асимілюється згідно вимовного стандарту → [ŋk].

В іншій статті, що присвячена територіальним різновидам бернського діалекту, Б. Зібенхар виділяє кілька його територіальних варіантів: північний бернський діалект (Nördliches Berndeutsch), південний бернський діалект (Südliches Berndeutsch), варіант, поширений у гірській місцевості (Berner Oberland) [6].

Найбільш яскравим варіантом бернського діалекту являється варіант, поширений в північній частині кантону Берн (Зееланд, Оберааргау), т.з північний бернський діалект (Nördliches Berndeutsch). Даний варіант характеризується чергуванням голосних [a] / [o] переважно у корені іменників: *Jahr / Johr*.

Типовим для регіонів на південь від Берну є явище монофтонгізації. Так, дифтонги [ae], [ɔɪ], [aɔ] стають довгими голосними [i:], [Y:], [ɔ:], наприклад:

Güß [g i:s:] замість Geiß [geis:] «Geiss»,
 zwü [tsv:y:] замість zwöi [tsvøy] «zwei»,
 und glüube [glɔ:bə] statt gloube [gloubə] «glauben».

На початку ХХ століття південний варіант бернського діалекту був поширений в центральній та південній частині Швейцарії (без міста Берн), проте в останні десятиріччя вживання даного мовного варіанту відбувається рідко [6]. На сьогоднішній день даний варіант вживається переважно в сільських місцевостях передгір'я Альп. Для південного варіанту бернського діалекту характерним є випадіння приголосного [n] перед [x] та [kx]: [traexə] замість [trɪnkən].

Район бернського нагір'я характеризується розмаїттям варіантів бернського діалекту. Гірські діалекти, що відносяться до групи верхньоалеманських діалектів, визначаються перш за все певними особливостями вокалічної системи. Так, середньовірнонімецькі монофтонги збереглися в хіатусі (збіг кількох голосних на стику двох слів). Нетиповими для даної групи варіантів діалекту є «l»-вокалізація та веляризація «nd».

Цікавою є соціальна диференціація бернського діалекту. У мові представників різних соціальних груп Берну даний діалект реалізується із специфічними для кожного прошарку рисами. Таке явище, на думку Б. Зібенхара можна виявити далеко не в усіх містах Швейцарії, у діалекті міста Цюрих, наприклад, такі явища відсутні [10]. Соціолінгвістичні диференційні ознаки у Берні містяться в самому діалекті, вони виявляються в різних його проявах. Слід зазначити, що найяскравіші соціальні маркери у бернському діалекті реалізуються на фонетичному рівні. Серед них можна назвати наступні:

- 1) вокалізація сонорного [l] представниками нижчих верств населення;
- 2) веляризація -nd представниками нижчих верств населення;
- 3) вживання довгих вербальних форм «mir gange/näme/gäbe/chönne» («wir gehen/nehmen/geben/können») мовцями вищих соціальних верств замість «mir gaa/nää/gää/chöi», що спостерігаються у представників нижчих верств.

Серед найпомітніших соціальних маркерів на рівні граматики та лексики можна назвати вживання закінчення -ung у багатьох іменниках жіночого роду представниками вищих соціальних верств Берну замість звичного швейцарсько-німецького закінчення -ig, наприклад, «Zitung» замість «Zitig» («Zeitung») та вживання мовцями вищих верств сполучника «und» замість «u» («und»), а також більш часте вживання елементів французької мови, наприклад «im generée» («=generell»).

Таким чином, можна зробити наступні **висновки**: виступаючи в якості засобу комунікації в кількох державах, німецька мова функціонує у вигляді корелюючих національних варіантів. У сфері суспільних комунікативних функцій германо-швейцарці використовують німецьку літературну мову в особливому національному варіанті і переважно її писемну форму. Усне спілкування здійснюється на місцевих діалектах.

Бернський діалект є територіально та соціально диференційованим. Соціальна диференціація діалекту міста Берн реалізується переважно на фонетичному рівні.

Джерела та література

1. Кондакова М. Ф. Языковой контакт в ряду других смежных явлений [Електронний ресурс] / М. Ф. Кондакова. – Режим доступу: <http://frgf.utmn.ru/last/No15/text01.htm>
2. Рожик А. Особливості вживання усного типу мовлення та взаємодія діалектного типу мовлення і мовної норми у німецькомовній частині Швейцарії [Електронний ресурс] / А. Рожик. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/publications/visnyk25/Visnyk25_P3_20_Rozyk.pdf
3. Baumgartner H. Sprachatlas der deutschen Schweiz / H. Baumgartner. – hrsg. von R. Hotzenköcherle. – Bern, 1962-1992. Bd1-6.
4. Kolde G. Einige aktuelle sprach – und sprachpolitische Probleme in der viersprachigen Schweiz / G. Kolde. – Muttersprache. Bd. 96. N1-2. – Wiesbaden, 1986. – S. 58- 68
5. Koller W. Deutsche in der Deutschschweiz. Eine sprachsoziologische Untersuchung. Mit einem Beitrag von Heinrich Hänger / W. Koller. – Aarau/Frankfurt/Main/Salzburg, 1980
6. Siebenhaar B. Sprachwandel und Sprachgeographie – der Einfluss der Stadt Bern auf die Region [Електронний ресурс] / B. Siebenhaar. – Режим доступу: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_Bern&Region.pdf
7. Siebenhaar B. Dialekt und Hochsprache in der deutschsprachigen Schweiz [Електронний ресурс] / B. Siebenhaar. – Режим доступу: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_Wyler_97.pdf

8. Siebenhaar B. Regionale Varianten des Schweizerhochdeutschen. Zur Aussprache des Schweizerhochdeutschen in Bern, Zürich und St. Gallen. [Електронний ресурс] / B. Siebenhaar. – Режим доступу: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_94.pdf
9. Siebenhaar B. Die Sprachen der Städte [Електронний ресурс] / B. Siebenhaar. – Режим доступу: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_Stadtsprache_2008.pdf
10. Siebenhaar B. Stadtberndeutsch – Sprachschichten einst und jetzt [Електронний ресурс] / B. Siebenhaar. – Режим доступу: http://www.uni-leipzig.de/~siebenh/pdf/Siebenhaar_Berndt_2000.pdf

Мизина А.Ю.

УДК 811.111'255

БЕЗЭКВИВАЛЕНТНАЯ ЛЕКСИКА: ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА

Аннотация. Статья является попыткой исследовать понятие «безэквивалентная лексика», ее особенностей, а также трудностей, возникающих при ее переводе. Рассмотрение данного вопроса позволяет определить, что включает в себя термин «безэквивалентная лексика», рассмотреть классификацию безэквивалентной лексики, выяснить причины безэквивалентности лексики, провести переводческий, сопоставительный анализ русскоязычных и англоязычных текстов, выявить в них безэквивалентную лексику, установить специфику перевода.

Ключевые слова: безэквивалентная лексика, переводческий анализ, сопоставительный анализ, переводческие приемы.

Анотація. Стаття є спробою розглянути таке явище як «безеквівалентна лексика», її особливості, а також проблеми її перекладу. Розгляд даного питання дозволяє визначити, що включає в себе термін «безеквівалентна лексика», розглянути класифікацію безеквівалентної лексики, з'ясувати причини безеквівалентності лексики, провести перекладацький, порівняльний аналіз російськомовних та англomовних текстів, виявити в них безеквівалентну лексику, встановити специфіку перекладу.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, перекладацький аналіз, порівняльний аналіз, перекладацькі прийоми.

Summary. The article is the attempt to study the concept «culture-specific vocabulary», it's peculiarities and also the translation problems. The study of this matter allows to determine what the term «culture-specific vocabulary» includes, to study the classification of culture-specific vocabulary, to make the translation analysis, comparative analysis of Russian and English texts in order to identify the culture-specific vocabulary, to find out the particularities of translation.

The translation of the culture-specific vocabulary may become quite a challenge for the translator that requires not only the knowledge of translation techniques and appropriate skills. Often the translation of the vocabulary of that kind is influenced by different extra-linguistic factors.

The given study helps to establish that while translating the culture-specific vocabulary the following methods of translation may be used: generalization (such method is not always optimal as it result in reduction of the word's specific features), descriptive translation, transcription, transliteration.

Key words: culture-specific vocabulary, translation analysis, comparative analysis, methods of translation.

Данная статья посвящена изучению такого понятия как безэквивалентная лексика и трудностям, возникающим при ее переводе. **Актуальность** данной статьи обусловлена интересом к проблеме передачи безэквивалентной лексики и ошибкам, возникающим при ее передаче на другой язык. Передача безэквивалентной лексики всегда была одной из непростых задач для переводчика, требующей поиска определенных переводческих решений и использование разнообразных приемов. Понятие «безэквивалентная лексика» включает в себя не только отсутствие эквивалента в другом языке, а также и причину этого отсутствия. Такой вид лексики является отражением культуры народа.

Научная новизна статьи заключается в том, что, несмотря на большое количество работ, посвященных исследованию безэквивалентной лексики, исследование данной лексики до сих пор не является доскональным. Со временем возможно появление все большего и большего количества данного рода и как следствие – возникновение новых трудностей при ее переводе.

Целью статьи является исследование проблем, возникающих при передаче безэквивалентной лексики с языка оригинала на язык перевода, поиск и систематизация возможных адекватных способов перевода.

Цель и задачи работы определяют использование следующих методов исследования материала: метод сплошной выборки языкового материала, сопоставительный метод, метод переводческого анализа.

При написании статьи мы опирались на работы Андрея Венедиктовича Федорова, Вилена Наумовича Комиссарова, Сергея Влахова, Сидера Флорина, Виктора Владимировича Виноградова, Евгения Михайловича Верещагина, Виталия Григорьевича Костомарова.

Прежде чем рассматривать, что представляет собой безэквивалентная лексика, необходимо установить, что представляют собой такие понятия как «эквивалент» и «эквивалентность».

В современном переводоведении существуют различные подходы к определению понятия «эквивалент». Так, например, лингвистический словарь определяет понятие эквивалент как единицу речи, совпадающую по функции с другой, способную выполнять ту же функцию, что и другая единица речи.

С. Влахов считает, что «эквивалент предполагает полное тождество между соответствующими единицами двух языков в плане содержания (семантика, коннотация, фон)» [6, с. 47].

А.О. Иванов под эквивалентом понимает «функциональное соответствие в языке перевода, передающее на аналогичном уровне плана выражения (слова, словосочетания) все релевантные в пределах данного